

БЕРДЯНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра соціальної роботи та інклюзивної освіти

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Завідувачка кафедри

К.Петровська

“30” серпня 2023 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

підготовки здобувачів II рівня вищої освіти

ВВ03

МЕНЕДЖМЕНТ СОЦІАЛЬНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ

НАСЕЛЕННЯ

(назва навчальної дисципліни)

Спеціальність: 231 Соціальна робота
(шифр і назва спеціальності)

Освітньо-професійна програма: Соціальна педагогіка
(назва освітньої програми)

Факультет дошкільної, спеціальної та соціальної освіти
(назва факультету)

Робоча програма «Менеджмент соціального обслуговування населення» для здобувачів вищої освіти спеціальності 231 Соціальна робота.

Освітньо-професійної програми Соціальна педагогіка

Розробник: кандидат педагогічних наук, доцент, завідувачка кафедри соціальної роботи та інклюзивної освіти Петровська К.В.

Робочу програму погоджено проектною групою освітньо-професійної програми «Соціальна педагогіка» та затверджено на засіданні кафедри соціальної роботи та інклюзивної освіти.

від «30»серпня 2023 року (протокол № 1)

Завідувачка кафедри соціальної роботи
та інклюзивної освіти

_____ (К.В.Петровська)

Гарант освітньо-професійної
програми

_____ (О.І.Гуренко)

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітньо-професійна програма, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 5	Галузь знань <u>23 Соціальна робота</u>	Вибіркова	
	спеціальність <u>231 Соціальна робота</u>		
Модулів – 1	Освітньо-професійна програма: <u>Соціальна педагогіка</u>	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 10		2-й	2-й
Мова навчання: українська		Семестр	
Загальна кількість годин – 150		3-й	3-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 4 самостійної роботи студента – 4	Освітній ступінь: <u>магістр</u>	Лекції	
		16	6
		Практичні, семінарські	
		20	6
		Лабораторні	
		Самостійна робота	
		114	138
		Індивідуальні завдання	
Вид контролю: залік			

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної та індивідуальної роботи становить (%):

для денної форми навчання – 36/114годин (21%/79%)

для заочної форми навчання – 12/138 годин (11%/89%)

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни “Менеджмент соціального обслуговування населення” є ознайомити здобувачів освіти з основами менеджменту, підкреслити важливу роль шкіл менеджменту, теорій соціального управління, знати різноманітні типи організаційних структур служб соціальної роботи, розглянути функції управління соціальною роботою на різних рівнях. Формування розуміння сутності управління та ефективного використання ресурсів суспільства.

Основними **завданнями** вивчення дисципліни “Менеджмент соціального обслуговування населення” є:

- допомогти усвідомити історичні аспекти розвитку теорії менеджменту соціальної роботи, її складові, відповідальність за управлінські дії та рішення, стануть важливим фактором у формуванні професійних навичок і вмінь, що стосуються сфери менеджменту соціальної роботи;
- оволодіти теорією та технологією менеджменту соціальної роботи;
- сформувати здатність вести організаційно-управлінську й адміністративну роботу в різноманітних соціальних закладах, що опікуються питаннями соціального обслуговування населення.

Основні результати навчання і компетентності згідно з вимогами освітньо-професійної програми:

№ з/п	Програмні компетентності	Компетенції	Результати навчання
1.	ЗК2	Здатність до системного мислення, креативності, застосування інновацій у професійній діяльності, обрання варіантів нестандартного розв’язання професійних завдань.	ПРН1 Знає методологічні і теоретичні засади менеджменту соціальної роботи в контексті сучасної парадигми науки.
2.	ЗК6	Володіння ф’ючерними технологіями; здатність до самостійного планування та проведення прикладних наукових досліджень з проблем соціально-педагогічної роботи.	ПРН 14 Здатен здійснювати моніторинг діяльності соціальних служб та установ, встановлювати партнерські стосунки з метою залучення ресурсів
3.	ФК2	Здатність до пошуку та використання інновацій у професійній діяльності, вивчення передового досвіду соціально-педагогічної роботи; впровадження інновацій у власну професійну діяльність.	ПРН12 Здатен здійснювати пошук варіантів нестандартного розв’язання соціально-педагогічних завдань, приймати професійні рішення

2. Програма навчальної дисципліни

- Тема 1. Соціальне управління та менеджмент соціальної роботи.**
- Тема 2. Концептуальна еволюція менеджменту соціальної роботи.**
- Тема 3. Організація і менеджмент соціальної роботи.**
- Тема 4. Сфера соціальних послуг як об'єкт управління.**
- Тема 5. Показники якості оцінювання соціальних послуг.**
- Тема 6. Законодавче регулювання соціального обслуговування (надання послуг).**
- Тема 7. Роль менеджера в діяльності організації соціальної сфери.**
- Тема 8. Соціальні проекти, моделі та програми у системі менеджменту соціального обслуговування.**
- Тема 9. Інформаційне забезпечення менеджменту соціальної роботи.**
- Тема 10. Управління конфліктами та стресами в процесі соціального обслуговування населення.**

3. Структура навчальної дисципліни

Назви тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1												
Тема 1. Соціальне управління та менеджмент соціальної роботи												
1.1. Поняття соціальне управління в системі менеджменту соціальної роботи.	8	2	-			6	8	2	-			6
1.2. Сутність та зміст менеджменту соціальної роботи.	7	-	2			5	7	-	-			7
Разом за 1 тему	15	2	2			11	15	2	-			13
Тема 2. Концептуальна еволюція менеджменту соціальної роботи												
2.1. Еволюція поглядів на менеджмент.	8	2	-			6	8	-	-			8
2.2. Еволюція управлінської думки.	7	-	2			5	7	-	2			5
Разом за 2 тему	15	2	2			11	15	-	2			13
Тема 3. Організація і менеджмент соціальної роботи												
3.1. Особливості організації менеджменту соціальної роботи.	8	2	-			6	8	2	-			6
3.2. Поняття і структура соціальних організацій.	7	-	2			5	7	-	-			7
Разом за 3 тему	15	2	2			11	15	2	-			13
Тема 4. Сфера соціальних послуг як об'єкт управління												
4.1. Задоволення потреб соціальними послугами людей, що опинились в складних життєвих обставинах.	8	2	-			6	8	-	-			8
4.2. Регулювання надання соціальних послуг державними стандартами.	7	-	2			5	7	-	-			7
Разом за 4 тему	15	2	2			11	15	-	-			15
Тема 5. Показники якості оцінювання соціальних послуг												
5.1. Оцінювання соціальних послуг.	8	2	-			6	8	-	-			8
5.2. Сутність поняття показники якості соціальних послуг.	7	-	2			5	7	-	2			5
Разом за 5 тему	15	2	2			11	15	-	2			13
Тема 6. Законодавче регулювання соціального обслуговування (надання послуг)												

4. Теми лекцій

№з/п	Назви тем	Кількість годин	
		денна	заочна
1	2	2	2
1	<i>Соціальне управління та менеджмент соціальної роботи</i>	2	2
1.1.	Поняття соціальне управління в системі менеджменту соціальної роботи 1. Сутність управління соціальною роботою. 2. Менеджмент як процес управління.	2	2
2.	<i>Концептуальна еволюція менеджменту соціальної роботи</i>	2	-
2.1.	Еволюція поглядів на менеджмент 1. Історія розвитку менеджменту. 2. Характеристика зарубіжних шкіл управління.	2	-
3.	<i>Організація і менеджмент соціальної роботи</i>	2	2
3.1.	Особливості організації менеджменту соціальної роботи 1. Поняття і структура організації у менеджменті соціальної роботи. Різновиди організацій соціальної сфери. 2. Фактори впливу, атрибути та компоненти в соціальній організації. 3. Особливості внутрішнього та зовнішнього середовища організації. 4. Закономірності вдосконалення менеджменту соціальної роботи.	2	2
4.	<i>Сфера соціальних послуг як об'єкт управління</i>	2	-
4.1.	Задоволення потреб соціальними послугами людей, що опинились в складних життєвих обставинах 1. Сучасна система надання соціальних послуг України. 2. Доступне інформування про соціальні послуги.	2	-
5.	<i>Показники якості оцінювання соціальних послуг</i>	2	-
5.1.	Оцінювання соціальних послуг. 1. Етапи оцінки якості соціальних послуг. 2. Показники та методи оцінки якості соціальних послуг.	2	-
6.	<i>Законодавче регулювання соціального обслуговування (надання послуг)</i>	2	-
6.1.	Нормативна база соціального обслуговування (надання послуг) 1. Менеджмент соціальної роботи як інструмент соціальної політики (державної, регіональної, місцевої). 2. Законодавче забезпечення соціальних послуг в Україні: теоретично-правові проблеми.	2	-
7.	<i>Роль менеджера в діяльності організації соціальної сфери</i>	-	-
7.1.	Компетенції менеджера. 1. Оцінка менеджерських здібностей та визначення рівня здатності до управлінської діяльності. 2. Лідерство, вплив та влада.	-	-
8.	<i>Соціальні проекти, моделі та програми у системі менеджменту соціального обслуговування</i>	2	2
8.1.	Соціальне проектування як специфічний та актуальний інструмент менеджменту соціальної роботи. 1. Соціальне проектування та дефініції проектування. 2. Проект, модель, програма як види менеджерських рішень в організаціях соціальної сфери.	2	2

	3. Структура управлінської логіки при проектуванні та програмуванні.		
9.	<i>Інформаційне забезпечення менеджменту соціальної роботи</i>	-	-
9.1.	Інформаційні технології. 1. Сутність та роль інформації у менеджменті соціальної роботи. 2. Класифікація, види та типи управлінської інформації.	-	-
10.	<i>Управління конфліктами та стресами в процесі соціального обслуговування населення</i>	2	-
10.1.	Виникнення та суть конфлікту. 1. Сутність конфліктів та причини їх виникнення. 2. Види конфліктів: функціональні та дисфункціональні. 3. Управління стресами у менеджменті соціальної роботи.	2	-
Усього		16	6

5. Темі практичних занять

№з/п	Назви тем	Кількість годин	
		денна	заочна
1	2	2	-
1.	<i>Соціальне управління та менеджмент соціальної роботи</i>	2	-
1.2.	Сутність та зміст менеджменту соціальної роботи. План: Теоретична частина: 1. Основні значення розуміння менеджменту в соціальній роботі. 2. Типологія менеджменту соціальної роботи. Практична частина: 1. Розглянути ситуацію для аналізу.	2	-
2.	<i>Концептуальна еволюція менеджменту соціальної роботи</i>	2	2
2.2.	Тема: Еволюція управлінської думки. План: Теоретична частина: 1. Зародження школи людських відносин. Хотторнські експерименти Е. Мейо. 2. Етапи розвитку школи людських відносин. 3. Біхевіористський напрямок в теорії менеджменту. Практична частина: 1. Розглянути ситуацію для аналізу.	2	2
3.	<i>Організація і менеджмент соціальної роботи</i>	2	-
3.2.	Тема: Організація і менеджмент соціальної роботи. План: Теоретична частина: 1. Поняття і структура соціальних організацій. 2. Різновиди соціальних організацій. 3. Організації в менеджменті соціальної роботи. 4. Фактори впливу на організацію. Практична частина: 1. Розглянути ситуацію для аналізу.	2	-

4.	<i>Сфера соціальних послуг як об'єкт управління</i>	2	-
4.2.	<p>Тема: Регулювання надання соціальних послуг державними стандартами.</p> <p>План:</p> <p>Теоретична частина:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Значення термінів «стандарт», «державний стандарт соціальної послуги». 2. Призначення (застосування) стандартів соціальних послуг. 3. Індикатори та структурні складові стандартів соціальних послуг. 4. Вимоги і загальні підходи до організації та надання соціальних послуг. 5. Вимоги до роботи з отримувачем соціальної послуги, використання ресурсів, документації. <p>Практична частина:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Розглянути ситуацію для аналізу. 	2	-
5.	<i>Показники якості оцінювання соціальних послуг</i>	2	2
5.2.	<p>Тема: Сутність поняття показники якості соціальних послуг.</p> <p>План:</p> <p>Теоретична частина:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Етапи оцінки якості соціальних послуг. 2. Показники якості: адресність та індивідуальний підхід, результативність, своєчасність, доступність та відкритість, зручність, повага до отримувача соціальної послуги, професійність. 3. Методи оцінки якості соціальних послуг: опитування/анкетування отримувачів соціальних послуг та/або їх законних представників; спостереження за процесом надання соціальних послуг; бесіда/співбесіда з персоналом суб'єкта, що надає соціальні послуги; вивчення документації, у тому числі звернень отримувачів соціальних послуг. <p>Практична частина:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Розглянути ситуацію для аналізу. 	2	2
6.	<i>Законодавче регулювання соціального обслуговування (надання послуг)</i>	2	2
6.2.	<p>Запровадження механізму державного замовлення соціальних послуг.</p> <p>План:</p> <p>Теоретична частина:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Поняття державне замовлення. 2. Механізм державного замовлення соціальних послуг. <p>Практична частина:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Розглянути ситуацію для аналізу. 	2	2
7.	<i>Роль менеджера в діяльності організації соціальної сфери</i>	2	-
7.2.	<p>Тема: Роль менеджера в соціальній організації.</p> <p>План:</p> <p>Теоретична частина:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Визначення терміну «менеджер». Класифікація менеджерів. 2. Основні обов'язки та функції менеджерів. Рівні управління. 	2	-

	3. Ролі менеджера, класифікація ролей менеджера за Мінцбергом. 4. Соціальний менеджер та його функціональні обов'язки. Практична частина: 1. Розглянути ситуацію для аналізу.		
8.	Соціальні проекти, моделі та програми у системі менеджменту соціального обслуговування	2	-
8.2.	Тема: Етапи і принципи соціального проектування. План: Теоретична частина: 1. Системний підхід в проектуванні соціальної роботи. 2. Характеристика основних стадій створення та реалізації соціальних проектів. 3. Проектування в соціальній роботі. Практична частина: 1. Розглянути ситуацію для аналізу.	2	-
9.	Інформаційне забезпечення менеджменту соціальної роботи	2	-
9.2.	Тема: Статистична обробка інформації та прогнозування ситуації. План: Теоретична частина: 1. Інформаційні технології роботи з текстовими документами та базами даних у менеджменті соціальної роботи 2. Комп'ютерні системи інформаційного менеджменту. Практична частина: 1. Розглянути ситуацію для аналізу.	2	-
10.	Управління конфліктами та стресами в процесі соціального обслуговування населення	2	-
10.2.	Тема: Управління конфліктною ситуацією. План: Теоретична частина: 1. Управління стресами у менеджменті соціальної роботи. 2. Суть феномену професійного «вигорання» соціальних працівників. Практична частина: 1. Розглянути ситуацію для аналізу.	2	-
Усього		20	6

6. Самостійна робота

№з/п	Назви тем	Кількість годин	
		денна	заочна
1.	Соціальне управління та менеджмент соціальної роботи	11	13
	1. Види менеджменту (стратегічний, маркетинговий, технологічний, фінансовий, кадровий, маркетинговий, інноваційний).		

2.	Концептуальна еволюція менеджменту соціальної роботи	11	13
	1. Школи управлінської думки: наукової організації праці; адміністративна; людських взаємовідносин; кількісної школи або науки управління.		
3.	Організація і менеджмент соціальної роботи	11	13
	1. Підходи до аналізу діяльності організацій соціальної сфери. 2. Атрибути організації соціальної сфери. 3. Зовнішнє середовище організацій соціальної сфери (фактори прямого та непрямого впливу на організацію).		
4.	Сфера соціальних послуг як об'єкт управління	11	15
	1. Система надавачів соціальних послуг згідно ЗУ «Про соціальні послуги». 2. Критерії діяльності надавачів соціальних послуг (мета розроблення, загальні та спеціальні критерії). 3. Регулювання діяльності надавачів соціальних послуг відповідними положеннями.		
5.	Показники якості оцінювання соціальних послуг	11	13
	1. Методи та засоби тотального управління якістю надання соціальних послуг. 2. Принципи оцінки систем якості надання соціальних послуг та їх критерії. 3. Досвід впровадження системи тотального управління якістю надання соціальних послуг в Україні.		
6.	Законодавче регулювання соціального обслуговування (надання послуг)	11	13
	1. Соціальна послуги в умовах війни: нові зміни та виклики.		
7.	Роль менеджера в діяльності організації соціальної сфери	13	15
	1. Концепція обмежень в менеджменті соціальної роботи: невміння управляти собою; розмиті особисті цінності; неясні особисті цілі; зупинений саморозвиток; недостатні навички вирішення проблем; недостатність творчого підходу; невміння впливати на людей; невміння навчати; низька здатність формувати колектив; невміння управляти конфліктами.		
8.	Соціальні проекти, моделі та програми у системі менеджменту соціального обслуговування	11	13
	1. Особливості створення та проведення рекламних компаній організаціями соціальної роботи. Основні задачі рекламної компанії. 2. Роль соціальної реклами в умовах глобалізації суспільства.		
9.	Інформаційне забезпечення менеджменту соціальної роботи	13	15
	1. Організація інформаційно-комунікаційних процесів у сфері соціального обслуговування населення.		
10.	Управління конфліктами та стресами в процесі соціального обслуговування населення	11	15
	1. Управління конфліктними ситуаціями в організації.		
Усього		114	138

7. Індивідуальні завдання

1. Розробити інфографіку «Типологія менеджменту соціальної роботи».
2. Скласти схему організацій соціальної сфери України де схематично відобразити зовнішнє та внутрішнє середовище організацій соціальної сфери.
3. Написати реферат з історії менеджменту соціальної роботи.
4. Розробити таблицю «Стандарти соціальних послуг».
5. Здійснити порівняльну характеристику таких понять: моніторинг, оцінка, експертиза, оцінювання, аудит. Подати результати порівняльної характеристики у табличному вигляді.
6. Здійснити порівняння характеристик державної та громадської організацій в соціальній роботі та оформити у вигляді таблиці основні відмінності у функціонуванні:

№з/п	Тип організації	Основні відмінності

7. Показати на схемі процес функціонування організації соціальної сфери як відкритої системи.
8. Написати реферат «Досвід зарубіжних країн в оцінці якості роботи організацій соціальної сфери».
9. Спираючись на державні стандарти соціальних послуг (обрати 10 за вибором студента) вкажіть установи, діяльність яких може оцінюватись та категорія користувачів послуги. Інформація подається у таблиці:

Установа	Соціальна послуга	Категорія користувачів послуги

10. Написати есе «Особливості управління при конфліктах, стресах, «вигоранні».

8. Методи навчання

I. Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності

- 1) За джерелом інформації:
 - Словесні: лекція (традиційна, проблемна), семінари, пояснення, розповідь, бесіда.
 - Наочні: спостереження, ілюстрація, демонстрація.
 - Практичні: вправи.
- 2) За логікою передачі і сприймання навчальної інформації: індуктивні, дедуктивні, аналітичні, синтетичні.
- 3) За ступенем самостійності мислення: репродуктивні, пошукові, дослідницькі.
- 4) За ступенем керування навчальною діяльністю: під керівництвом викладача; самостійна робота студентів: з книгою; виконання індивідуальних навчальних завдань.

II. Методи стимулювання інтересу до навчання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності:

- 1) Методи стимулювання інтересу до навчання: навчальні дискусії; створення ситуації пізнавальної новизни; створення ситуацій зацікавленості (метод цікавих аналогій тощо).

9. Засоби діагностики успішності навчання

Екзамен, усне індивідуальне та фронтальне опитування, співбесіда, словникові диктанти, написання рефератів, есе і доповідей, тестування тощо.

10. Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне тестування та самостійна робота						Середнє арифметичне за поточну роботу	Залік	Сума
Тема 1		Тема 2		Тема 3				
T1	T2	T1	T2	T1	T2			
25		25		25				
Тема 4		Тема 5		Тема 6				
T1	T2	T1	T2	T1	T2			
25		25		25				
Тема 7		Тема 8		Тема 9				
T1	T2	T1	T2	T1	T2			
25		25		25				
Тема 10								
T1	T2							
25								

Шкала оцінювання: ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	
90-100	A
78-89	B
65-77	C
58-64	D
50-57	E
35-49	FX
1-34	F

11. Методичне забезпечення

1. Навчально-методичний комплекс з дисципліни «Менеджмент соціального обслуговування населення» для здобувачів вищої освіти денної та заочної форм навчання.
2. Навчальні мультимедійні презентації.
3. Навчальні фільми.

12. Рекомендована література**Базова**

1. Досвід моніторингу та оцінки державної соціальної програми протидії торгівлі людьми в Україні силами громадського суспільства [Electronic resource] / Ольга Швед, Тетяна Лях // *Wojna – konflikt – spór. Obszary rywalizacji w przestrzeni międzynarodowej* : монографія. 4th ed. OlsztynLwów, 2021. P. 40–52. Mode of access: <http://www.uwm.edu.pl/inp/docs/wojna-4.pdf>.
2. Колбіна Л. А. Менеджмент соціальної роботи: навч. посіб. Одеса: видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2017. 406 с.
3. Кузьмін О. Є. Менеджмент: графічна і таблична візуалізація: навч. посіб. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2014. 196 с.
4. Лютий В., Павлик О. Критерії оцінювання якості послуги патронату над дитиною. *Social Work and Education*. Vol. 7, No. 3. Ternopil-Aberdeen, 2020. pp. 263–278.
5. Мазаракі А. А. Основи менеджменту: підручник для студентів вищих навчальних; за ред. А. А. Мазаракі. Харків: Фоліо, 2014. 846 с.
6. Методичні рекомендації з курсу «Менеджмент соціальної роботи» / укладач І. В. Літяга. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2020. 86 с.
7. Назарчук Т. В. Менеджмент організацій: навч. посіб. К.: «Центр учбової літератури», 2015. 560 с.

8. Осовська Г. В. Менеджмент: підручник. вид. 4-е, перероблене і доповнене. К.: Кондор. Видавництво, 2015. 563 с.
9. Семигіна Т. Міжнародна соціальна робота: пріоритети та стандарти. Київ: Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2021. 175 с. URL: <https://bit.ly/3fkRaLt>.

Допоміжна:

1. Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/507317#Text4>
2. Закон України «Про громадські об'єднання» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text>
3. Закон України «Про соціальні послуги» URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text18>
4. Кузьмін О. Є. Менеджмент: навч. посіб. для самостійної роботи студента. К.: Академвидав, 2012. 296 с.
5. Кузьмін О. Є. Менеджмент: навч. посіб. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2012. 240 с.
6. Наказ Міністерства соціальної політики «Про затвердження Методичних рекомендацій з проведення моніторингу та оцінки якості соціальних послуг» URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/15078_15078_5.
7. Соціальне управління у контексті саморегуляції соціального організму країни [Текст]: [монографія] / Володимир Бех, Юлія Бех, Сергій Попов; [за наук. ред. д-ра філос. наук, проф. В. П. Бега]. Запоріжжя: Просвіта, 2012. 571 с.
8. Українська асоціація оцінювання. URL: <http://www.ukreval.org/ua/>
9. Фахівець з оцінювання: стандарти оцінювання та професійні стандарти / Українська асоціація оцінювання. К.: Українська асоціація оцінювання, 2016. 31 с.

Інформаційні ресурси

1. Бібліотека БДПУ <http://edu.bdpu.org>
2. Сайт БДПУ <http://bdpu.org>
3. Медіатека ФДССО.
4. Електронна навчальна платформа Moodle БДПУ <https://edu.bdpu.org/login/index.php>.